

3

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม

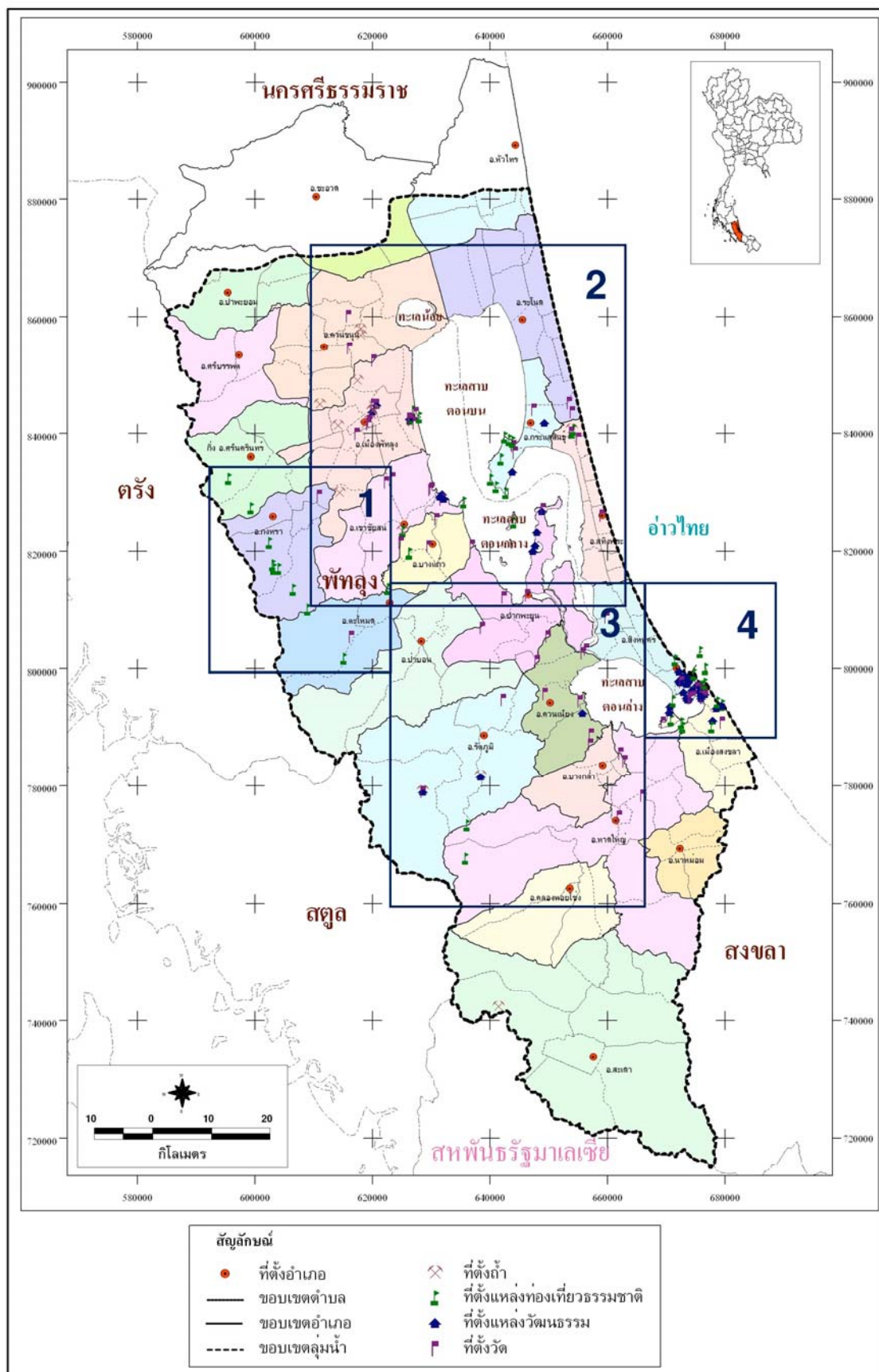
ศักดิ์ชาย กงนกร และ อรสา กงทอง *

แนวทางที่จะส่งเสริมทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพได้นั้น ส่วนหนึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ในระดับพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการบ่งชี้ประเภทของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อประเมินศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนความเสี่ยงของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งนี้ ฐานข้อมูลและองค์ความรู้ดังกล่าวจะขยายผลไปสู่การส่งเสริมความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนากลุ่มท่องเที่ยวและเส้นทางนำเที่ยว การฟื้นฟูบูรณะแหล่งท่องเที่ยว การวางแผนและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และอยู่ภายใต้กรอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

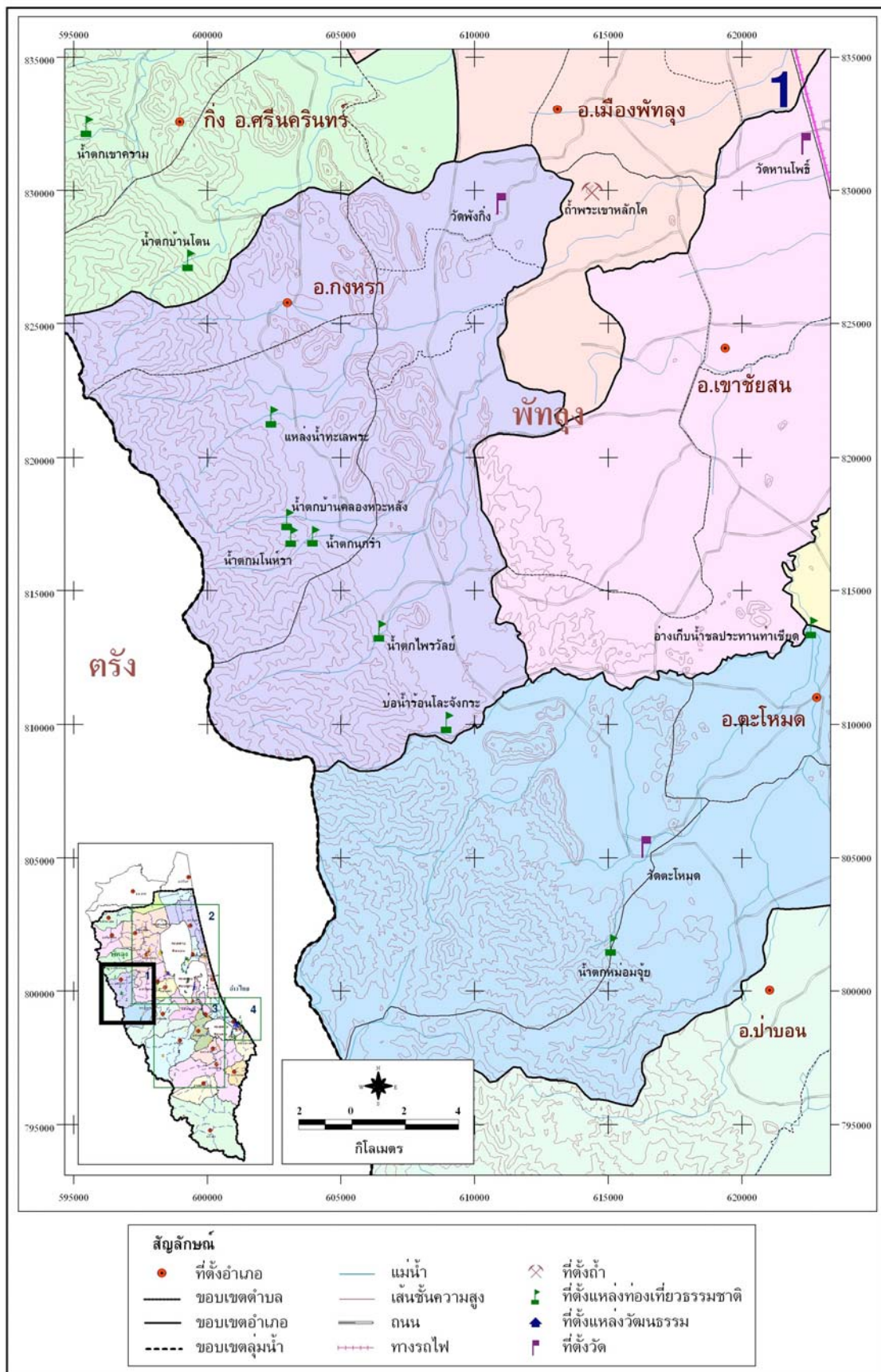
เนื้อหาในบทนี้จะอธิบายถึงข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม โดยในมิติของพื้นที่ได้แสดงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว ในรูปข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ไว้ในแผนที่ในรูปที่ 3.1 - 3.5 แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณตอนกลางของกลุ่มน้ำฯ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม จะกระจุกตัวในบริเวณตัวเมืองสงขลาและตัวเมืองพัทลุง

เพื่อให้สะดวกในการค้นหา ตารางที่ 3.1 ได้แสดงรายชื่อของแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับตัวอักษร พร้อมทั้งมีการอ้างอิงถึงอำเภอและจังหวัดที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ตั้งอยู่ ตลอดจนอ้างอิงถึงแผนที่ (รูปที่ 3.1 – 3.5) อันเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ถัดจากตารางที่ 3.1 จะเป็นรูปภาพพร้อมคำอธิบายประกอบภาพเกี่ยวกับแต่ละแหล่งท่องเที่ยว โดยสังเขป

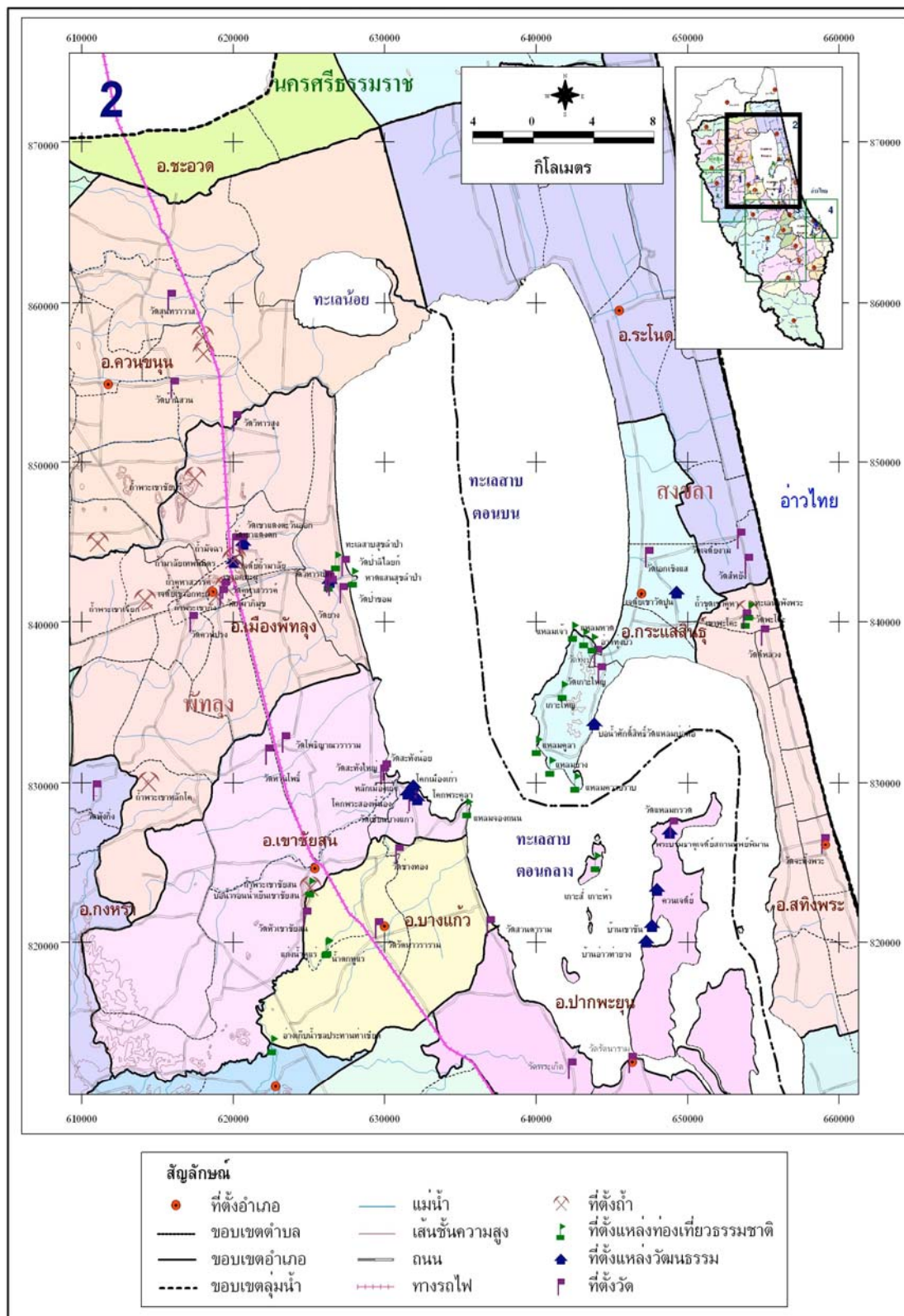
* คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

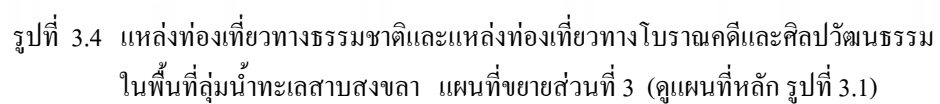
รูปที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แบ่งออกเป็น 4 ส่วน (ดังรูปที่ 3.2 – 3.5)

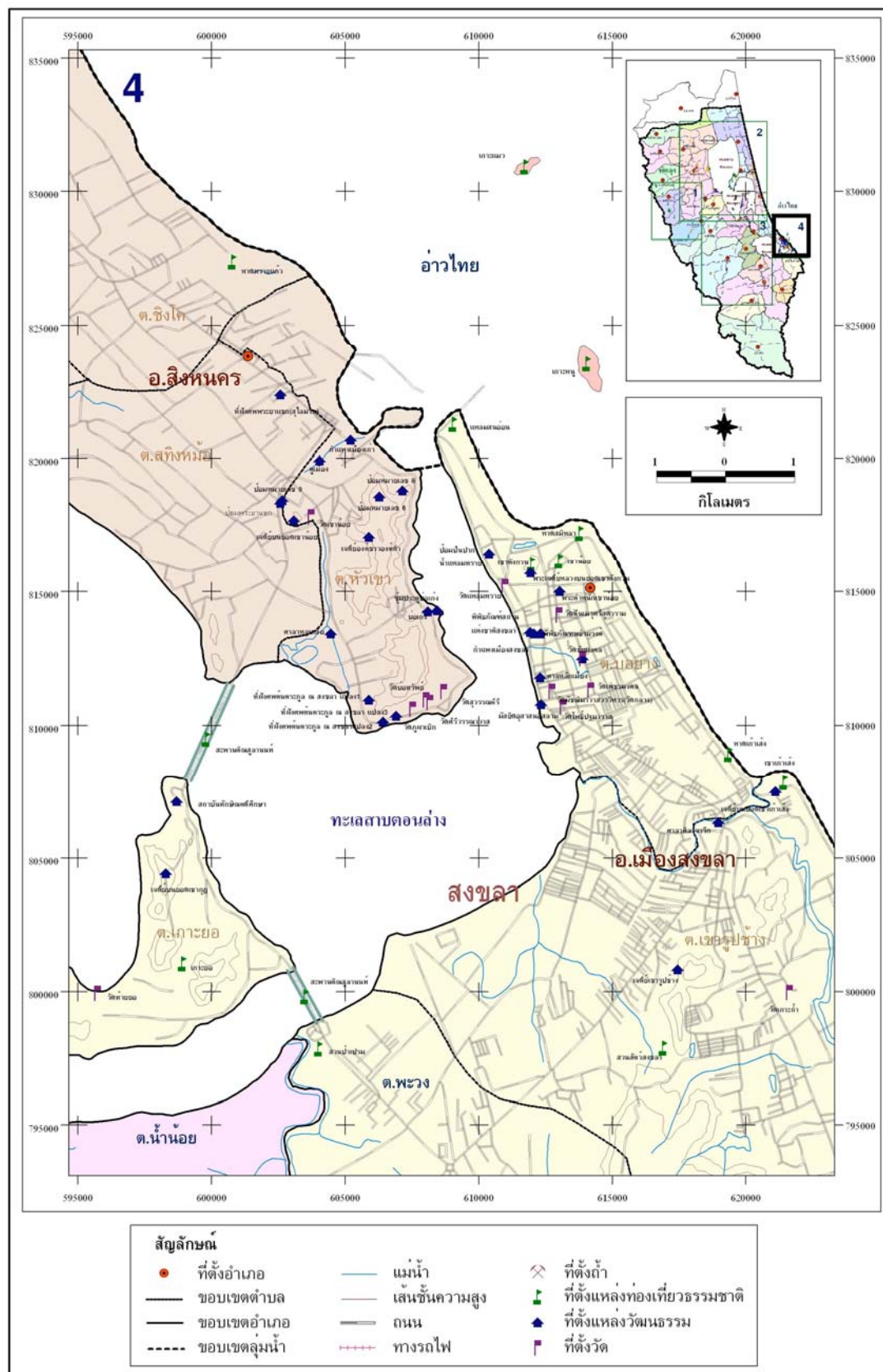

รูปที่ 3.2 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แผนที่ขยายส่วนที่ 1 (ดูแผนที่หลัก รูปที่ 3.1)

รูปที่ 3.3 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แผนที่ขยายส่วนที่ 2 (ดูแผนที่หลัก รูปที่ 3.1)

รูปที่ 3.5 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แผนที่ขยายส่วนที่ 4 (ดูแผนที่หลัก รูปที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม
ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
1	กำแพงเมืองเก่า	สิงหนคร	สงขลา	4
2	กำแพงเมืองสงขลา	เมือง	สงขลา	4
3	เกาะขอม	เมือง	สงขลา	4
4	เกาะสี่เกาะห้า	ปากพะยูน	พัทลุง	2
5	เกาะหนูเกาะแมว	เมือง	สงขลา	4
6	เกาะหมาก	ปากพะยูน	พัทลุง	4
7	เกาะใหญ่	กระแสดินธุ์	สงขลา	2
8	แก่งน้ำหุแร่	บางแก้ว	พัทลุง	2
9	เขากำเส้ง	เมือง	สงขลา	4
10	เขาดังกวน	เมือง	สงขลา	4
11	เขาน้อย	เมือง	สงขลา	4
12	เขาพะโคะ	สติงพระ	สงขลา	2
13	เขากอกทะเล	เมือง	พัทลุง	2
14	คูเมือง	สิงหนคร	สงขลา	4
15	โคกเมือง	ควนเนียง	สงขลา	3
16	โคกเมืองเก่า	เขาชัยสน	พัทลุง	2
17	เจดีย์เขาแดง	เมือง	พัทลุง	2
18	เจดีย์เขารัตน	กระแสดินธุ์	สงขลา	2
19	เจดีย์เขารูปช้าง	เมือง	สงขลา	4
20	เจดีย์เขากอกทะเล	เมือง	พัทลุง	2
21	เจดีย์ถ้ำมาลัย	เมือง	พัทลุง	2
22	เจดีย์บนยอดเขาภู	เมือง	สงขลา	4
23	เจดีย์บนยอดเขากำเส้ง	เมือง	สงขลา	4
24	เจดีย์บนยอดเขาน้อย	สิงหนคร	สงขลา	4
25	เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุวัดชัยมงคล	เมือง	สงขลา	4
26	เจดีย์สององค์บนยอดเขาค่ายม่วง	สิงหนคร	สงขลา	4
27	ชุมชนโบราณเกาะใหญ่	กระแสดินธุ์	สงขลา	2
28	ชุมชนโบราณเขาพะโคะ – เขาคูหา	สติงพระ	สงขลา	2
29	ชุมชนโบราณบ้านควนถบ – ควนสาร	เมือง	พัทลุง	2
30	ชุมชนโบราณโคกเมือง	บางกล่ำ	สงขลา	2
31	ชุมชนโบราณเฉิงพง – โคกทอง	ระโนด	สงขลา	2

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
32	ชุมชนโบราณชะแม – คีหลวง	สติงพระ	สงขลา	2
33	ชุมชนโบราณบ้านพระเกิด	ปากพะยูน	พัทลุง	2
34	ชุมชนโบราณสติงหม้อ – ปะโอ	สิงหนคร	สงขลา	3
35	ชุมชนโบราณสีหยัง – เจดีย์งาม	ระโนด	สงขลา	2
36	ถ้ำเขาคูหา	สติงพระ	สงขลา	2
37	ถ้ำเขาโต๊ะบุญ	ควนขนุน	พัทลุง	2
38	ถ้ำเขารักเกียรติ	รัตภูมิ	สงขลา	3
39	ถ้ำเขารูปช้าง	สะเดา	สงขลา	3
40	ถ้ำเขาหัวช้าง	ตะโหมด	พัทลุง	1
41	ถ้ำควายเขาชัยสน	เขาชัยสน	พัทลุง	1
42	ถ้ำคูหาสวรรค์	เมือง	พัทลุง	2
43	ถ้ำพระเขากัง	เมือง	พัทลุง	2
44	ถ้ำพระเขาจิ้งโหล่น	รัตภูมิ	สงขลา	3
45	ถ้ำพระเขาเจียก	เมือง	พัทลุง	2
46	ถ้ำพระเขาชัยสน	เขาชัยสน	พัทลุง	2
47	ถ้ำพระเขาหลักโค	เมือง	พัทลุง	1
48	ถ้ำพระเขาอัน	เมือง	พัทลุง	2
49	ถ้ำพุทธโคดม	กิ่งอ.ศรีนครินทร์	พัทลุง	1
50	ถ้ำมัจฉา	เมือง	พัทลุง	2
51	ถ้ำมัลลย์เทพนิมิต	เมือง	พัทลุง	2
52	ที่ฝังศพต้นตระกูล ณ สงขลา	สิงหนคร	สงขลา	4
53	ที่ฝังศพพระยาแขก (สุลัยมาน)	สิงหนคร	สงขลา	4
54	น้ำตกเขาคราม	เมือง	พัทลุง	1
55	น้ำตกโตนงาช้าง	หาดใหญ่	สงขลา	3
56	น้ำตกโตนปลิว	รัตภูมิ	สงขลา	3
57	น้ำตกนกกร้า	กงหรา	พัทลุง	1
58	น้ำตกบ้านโตน (แพรทอง)	เมือง	พัทลุง	1
59	น้ำตกบ้านไร่เหนือ (วังตอ)	กงหรา	พัทลุง	1
60	น้ำตกไพรวัลย์	กงหรา	พัทลุง	1
61	น้ำตกมโนहरา	กงหรา	พัทลุง	1
62	น้ำตกหม่อมจุ้ย	ตะโหมด	พัทลุง	1
63	บ่อเก้ง	สิงหนคร	สงขลา	4

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
64	บ่อน้ำร้อนธารน้ำเย็น	เขาชัยสน	พัทลุง	2
65	บ่อน้ำร้อน โละจังกระ	กงหรา	พัทลุง	1
66	บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์วัดแหลมบ่อท่อ	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
67	บ้านเขาชัน	ปากพะยูน	พัทลุง	2
68	บ้านอ่าวท่ายาง	ปากพะยูน	พัทลุง	2
69	บิ่อมปิ่นปากน้ำแหลมทราย	เมือง	สงขลา	4
70	บิ่อมพระยาแขก หมายเลข 6 8 และ 9	สิงหนคร	สงขลา	4
71	พระเจดีย์หลวงบนยอดเขาตังกวน	เมือง	สงขลา	4
72	พิพิธภัณฑฯพำมะรงค์ (พะรามะรง)	เมือง	สงขลา	4
73	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา	เมือง	สงขลา	4
74	มัสยิดอุสาสนอิสลาม	เมือง	สงขลา	4
75	เมืองพัทลุงเขาชัยบุรี (เขาเมือง)	เมือง	พัทลุง	2
76	เมืองโบราณ โลกเมือง	เขาชัยสน	พัทลุง	2
77	เมืองพัทลุงบ้านควนแร่	เมือง	พัทลุง	2
78	เมืองพระรถ	เมือง	พัทลุง	2
79	เมืองพังยาง	ระโนด	สงขลา	2
80	เมืองพัทลุงบ้านม่วง	เมือง	พัทลุง	2
81	เมืองพัทลุงศาลาโต๊ะวัค	เมือง	พัทลุง	2
82	เมืองพัทลุงบ้านพญาขัน	เมือง	พัทลุง	2
83	เมืองพัทลุงบ้านลำปำ	เมือง	พัทลุง	2
84	เมืองสงขลาฝั่งเขาแดง	สิงหนคร	สงขลา	4
85	เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน	สิงหนคร	สงขลา	4
86	เมืองสทิงพระ	สทิงพระ	สงขลา	2
87	วัดเกษตรนิคม	กิ่งอ.ศรีนครินทร์	พัทลุง	1
88	วัดเกาะถ้ำ	เมือง	สงขลา	4
89	วัดเขาจิ้งโหล่น	รัตภูมิ	สงขลา	3
90	วัดเขาแดงตก	เมือง	พัทลุง	2
91	วัดเขาแดงตะวันออก	เมือง	พัทลุง	2
92	วัดเขาน้อย	สิงหนคร	สงขลา	4
93	วัดเขาพระ	รัตภูมิ	สงขลา	3
94	วัดเขาอ้อ	ควนขนุน	พัทลุง	2

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
95	วัดเข็บบางแก้ว	บางแก้ว	พัทลุง	2
96	วัดคงคาเลียบ	บางกล่ำ	สงขลา	3
97	วัดคงควาดี	ควนเนียง	สงขลา	3
98	วัดคลองเปด	หาดใหญ่	สงขลา	3
99	วัดควนเนียง	ควนเนียง	สงขลา	3
100	วัดควนปรัง	เมือง	พัทลุง	2
101	วัดคูเต่า	บางกล่ำ	สงขลา	3
102	วัดคูหาสวรรค์	เมือง	พัทลุง	2
103	วัดโคกสมานคุณ	หาดใหญ่	สงขลา	3
104	วัดจะทิ้งพระ	สทิงพระ	สงขลา	2
105	วัดเจดีย์งาม	ระโนด	สงขลา	2
106	วัดชะแล้	สิงหนคร	สงขลา	3
107	วัดชัยมงคล	เมือง	สงขลา	4
108	วัดช่างทอง	บางแก้ว	พัทลุง	2
109	วัดดีหลวง	สทิงพระ	สงขลา	2
110	วัดตะโหมด	ปากพะยูน	พัทลุง	1
111	วัดดินเมรุศรีสุदारาม	เมือง	สงขลา	4
112	วัดท้ายขอ	เมือง	สงขลา	4
113	วัดทุ่งขุนหลวง	ปากพะยูน	พัทลุง	3
114	วัดนางเหล้า	สทิงพระ	สงขลา	2
115	วัดบ่อทรัพย์	สิงหนคร	สงขลา	4
116	วัดบ่อหว่า	ควนเนียง	สงขลา	3
117	วัดบางทิง	ควนเนียง	สงขลา	3
118	วัดบางเหรียง	ควนเนียง	สงขลา	3
119	วัดปาลิไลยก์	เมือง	พัทลุง	2
120	วัดพระเกิด	ปากพะยูน	พัทลุง	3
121	วัดพะโคะ	สทิงพระ	สงขลา	2
122	วัดพังกึ่ง	กงหรา	พัทลุง	1
123	วัดเพชรมงคล	เมือง	สงขลา	4
124	วัดโพธิญาณวราราม	เขาชัยสน	พัทลุง	2
125	วัดโพธิ์ปฐมาวาส	เมือง	สงขลา	4

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
126	วัดภูผากิมุข	เมือง	พัทลุง	2
127	วัดมัทธิมาวาสวรวิหาร (วัดกลาง)	เมือง	สงขลา	4
128	วัดมหัตตมังคลาราม (วัดหาดใหญ่ใน)	หาดใหญ่	สงขลา	3
129	วัดยาง	เมือง	พัทลุง	2
130	วัดรัตนาราม	ปากพะยูน	พัทลุง	3
131	วัดรัตนาวาราม	บางแก้ว	พัทลุง	2
132	วัดวัง	เมือง	พัทลุง	2
133	วัดวิหารเบิก	เมือง	พัทลุง	2
134	วัดศีรีวรรณาวาส	สิงหนคร	สงขลา	4
135	วัดสวนดารา	บางแก้ว	พัทลุง	2
136	วัดสทังน้อย	เขาชัยสน	พัทลุง	2
137	วัดสทังใหญ่	เขาชัยสน	พัทลุง	2
138	วัดสี่หยัง	ระโนด	สงขลา	2
139	วัดสุนทรवास	ควนขนุน	พัทลุง	2
140	วัดสุวรรณคีรี	สิงหนคร	สงขลา	4
141	วัดสูงเกาะใหญ่	กระแสสินธุ์	สงขลา	2
142	วัดห้วยลึก	ปากพะยูน	พัทลุง	3
143	วัดหัวเตย	ปากพะยูน	พัทลุง	3
144	วัดห่านโพธิ์	เขาชัยสน	พัทลุง	2
145	วัดแหลมจาก	สิงหนคร	สงขลา	3
146	วัดแหลมทราย	เมือง	สงขลา	4
147	วัดอุตะเกา	หาดใหญ่	สงขลา	3
148	ศาลหลักเมือง	เมือง	สงขลา	4
149	ศาลาศิลาจารึก	เมือง	สงขลา	4
150	ศาลาหลบเสือ	สิงหนคร	สงขลา	4
151	สถาบันทักษิณคดีศึกษา	เมือง	สงขลา	4
152	สวนป่าเปรมและสวนสมุนไพรม	เมือง	สงขลา	4
153	สวนสัตว์สงขลา	เมือง	สงขลา	4
154	สวนสาธารณะหาดใหญ่	หาดใหญ่	สงขลา	3
155	สะพานติณสูลานนท์ ช่วงที่ 1 และ 2	เมือง	สงขลา	4
156	หาดแก้วแสง	เมือง	สงขลา	4

ตารางที่ 3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง		แผนที่ขยายส่วนที่
		อำเภอ	จังหวัด	
157	หาดทรายแก้ว	เมือง	สงขลา	4
158	หาดม่วงงาม	สิงหนคร	สงขลา	3
159	หาดมหาราช	สทิงพระ	สงขลา	2
160	หาดสมิหลา	เมือง	สงขลา	4
161	หาดแสนสุขลำปำ	เมือง	พัทลุง	2
162	แหล่งน้ำทะเลพระ	เขาชัยสน	พัทลุง	1
163	แหลมควายราบ	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
164	แหลมคูลา	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
165	แหลมจองถนน	เขาชัยสน	พัทลุง	2
166	แหลมเจ้า	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
167	แหลมยาง	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
168	แหลมสนอ่อน	เมือง	สงขลา	4
169	อ่าวทุ่งบัว	กระเสสินธุ์	สงขลา	2
170	อุทยานนกน้ำคูขุด	สทิงพระ	สงขลา	2
171	อุทยานนกน้ำทะเลน้อย	ควนขนุน	พัทลุง	2
172	อุทยานแห่งชาติเขาปู่ - เขาย่า	ศรีบรรพต	พัทลุง	1

กำแพงเมืองเก่า

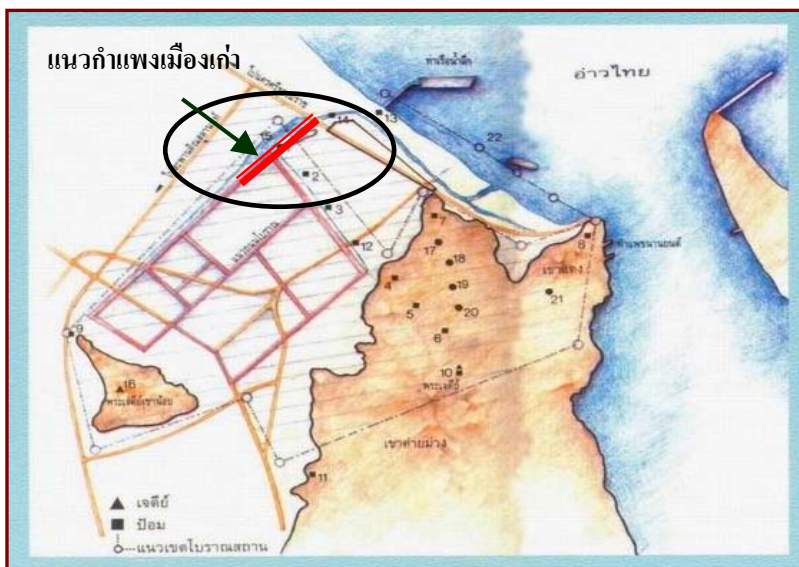
ตั้งอยู่ที่ ต.หัวเขา อ. สิงหนคร จ. สงขลา เริ่มสร้างพร้อมกับคูเมืองเมื่อ พ.ศ. 2185 โดยสุลต่านสุลัยมานชาร์ ตัวกำแพงที่เหลือในปัจจุบันเริ่มจากป้อมหมายเลข 1 ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือถึงป้อมหมายเลข 13 มีความยาวประมาณ 12.3 ม. กว้าง 7.5 ม. ก่อด้วยหินดินดานฉาบปูน สภาพพังทลายทั้งหมด บางตอนเห็นเพียงเนินดินมีวัชพืชขึ้นปกคลุม (สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

กำแพงเมืองเก่าตรงป้อมหมายเลข 1

กำแพงเมืองเก่า ส่วนที่เหลืออยู่จากป้อมหมายเลข 1 ถึงป้อมหมายเลข 13

- ๑.ป้อมหมายเลข ๑
- ๒.ป้อมหมายเลข ๒
- ๓.ป้อมหมายเลข ๓
- ๔.ป้อมหมายเลข ๔
- ๕.ป้อมหมายเลข ๕
- ๖.ป้อมหมายเลข ๖
- ๗.ป้อมหมายเลข ๗
- ๘.ป้อมหมายเลข ๘
- ๙.ป้อมหมายเลข ๙
- ๑๐.เจดีย์สองพี่น้อง (สร้างบนป้อม)
- ๑๑.ป้อมหมายเลข ๑๑
- ๑๒.ป้อมหมายเลข ๑๒ (เนินดิน)
- ๑๓.ป้อมหมายเลข ๑๓
- ๑๔.แนวกำแพงเมือง (ป้อม)
- ๑๕.คูเมือง

แผนที่แนวกำแพงเมืองเก่า ส่วนที่เหลืออยู่จากป้อมหมายเลข 1 ถึงป้อมหมายเลข 13

กำแพงเมืองสงขลา

เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2379 ในสมัยพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ทางกรุงเทพฯ มีท้องตราลงมาให้ก่อสร้างกำแพงและป้อม โดยพระราชทานขุดเงินภาษีอากรเมืองสงขลาให้ 200 ชั่ง ก่อกำแพงยังไม่ทันแล้วเสร็จหัวเมืองมลายูเป็นกบฏ (พ.ศ. 2381) ขกทัพมาเผาเมืองจะนะแล้วเลยเข้าตีเมืองสงขลา พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) รักษาเมืองไว้ จนทัพหลวงจากกรุงเทพฯ ขกลงมาช่วยตีทัพกบฏมลายูแตกกลับไป แล้วช่วยก่อสร้างกำแพงเมืองสงขลาจนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2385 (สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

กำแพงเมืองสงขลา ก่อด้วยอิฐสอปูน มีเชิงเทินใบเสมาเป็นรูปป้อม กำแพงทิศเหนืออยู่ริมตามแนวถนนจะนะจกกำแพงด้านตะวันตกตรงถนนนครในและจกกำแพงด้านตะวันออกตรงถนนปละท่า ด้านตะวันออกอยู่ตามริมแนวถนนรามวิถี จกกำแพงด้านทิศใต้ที่ถนนกำแพงเพชร (วัดหัวป้อม) ด้านทิศใต้ตามแนวถนนกำแพงเพชรจกกำแพงด้านตะวันตกที่ถนนนครนอกและกำแพงด้านตะวันตกเฉียงบนถนนนครนอกถึงคลองขวางเลียบแนวคลองขวางขึ้นไปถึงนครในแล้วเลาะแนวถนนนครในไปจกกำแพงด้านทิศเหนือ

กำแพงเมืองสงขลา มีป้อม 8 ป้อม แต่ละป้อมมีปืนใหญ่กระสุน 4 นิ้ว ป้อมละ 3-4 กระบอก ประตูเมืองเป็นซุ้มใหญ่ 10 ประตู กับมีประตูเล็กอีก 10 ประตู โดยรอบ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2547) ยังคงเหลือแต่กำแพงด้านถนนจะนะ ตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา (เรือนจำเก่า) กับที่ถนนนครในเท่านั้น

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2519

เกาะยอ

เป็นเกาะที่อยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ลึกเข้าไปจากปากทางเข้าทะเลสาบประมาณ 4 กม. ตั้งอยู่ที่ ต.เกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา มีพื้นที่ประมาณ 9,275 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไหล่เขาและที่ราบตามเชิงเขา มีลักษณะเป็นเกาะที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในทะเลสาบสงขลา เป็นทางพาดผ่านของสะพานติณสูลานนท์และเป็นสถานที่ตั้งของ พิพิธภัณฑ์คตินวิทยา และสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

สะพานติณสูลานนท์

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

เกาะยอ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในจังหวัดสงขลา มีลักษณะโดดเด่นและมีความเป็นเอกลักษณ์ทั้งทางธรรมชาติ ทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรม สืบเนื่องจากในอดีต เกาะยอเป็นที่ตั้งของแหล่งชุมชนที่มีความสำคัญของจังหวัดสงขลาชุมชนหนึ่ง เมื่อประมาณรัชกาลที่ 1 คนในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงเล่ากันว่า คนที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่เกาะยอส่วนหนึ่งคือพวกโจรที่หลบหนีทางการมาพักอาศัยในเกาะยอ และอีกส่วนหนึ่งคือพวกจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินโดยทำอาชีพผลิตเครื่องปั้นดินเผาขายส่งตลาดบ่อพลับ (สงขลา) เพื่อก่อสร้างอาคารทรงจีน เครื่องหุงต้ม และกระเบื้องมุงหลังคาวัด ในขณะนั้นอาจกล่าวได้ว่าเกาะยอเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ในเวลาต่อมาการประกอบอาชีพดังกล่าวได้เลือนหายไป คนในชุมชนส่วนใหญ่หันมาประกอบอาชีพทอผ้าเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นแหล่งผลิต “ผ้าทอเกาะยอ” ซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่สำคัญและสร้าง

ชื่อเสียงให้จังหวัดสงขลา เนื่องจากมีลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลายราชวัตร ดอกพิกุล ดอกพะยอม เป็นต้น นอกจากนั้นอาชีพที่ถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบพื้นที่เกาะยอที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ อาชีพการทำประมงและการเกษตร โดยวิถีชีวิตของชาวเกาะยอผูกพันกับการทำประมงพื้นบ้านมาช้านาน อุปกรณ์ที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำ เป็นเครื่องมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ไซนั่ง ไซนอน โพงพาง

ตลอดจนเป็นแหล่งเลี้ยงและผลิตปลากะพงขาวในกระชังที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ในด้านการเกษตร เกาะยอมีการทำสวนผลไม้แบบสวนสมรม ทำให้มีผลไม้ผลัดกันให้ผลผลิตตลอดปี เช่น ส้มโอ มะพร้าว ขนุน ผลไม้ที่มีชื่อของเกาะยอคือ จำปาเค้ ลักษณะคล้ายขนุนแต่ลูกเล็กกว่า

การเลี้ยงปลาในกระชังของชาวเกาะยอ

จากลักษณะของสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมก่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการจัดตั้งกลุ่มชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอขึ้น โดยเกิดจากความร่วมมือของกลุ่มเกษตรกรและชุมชน รวมตัวตั้งเป็นชมรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะยอ เพื่อบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา กรมส่งเสริมการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคใต้ เขต 1

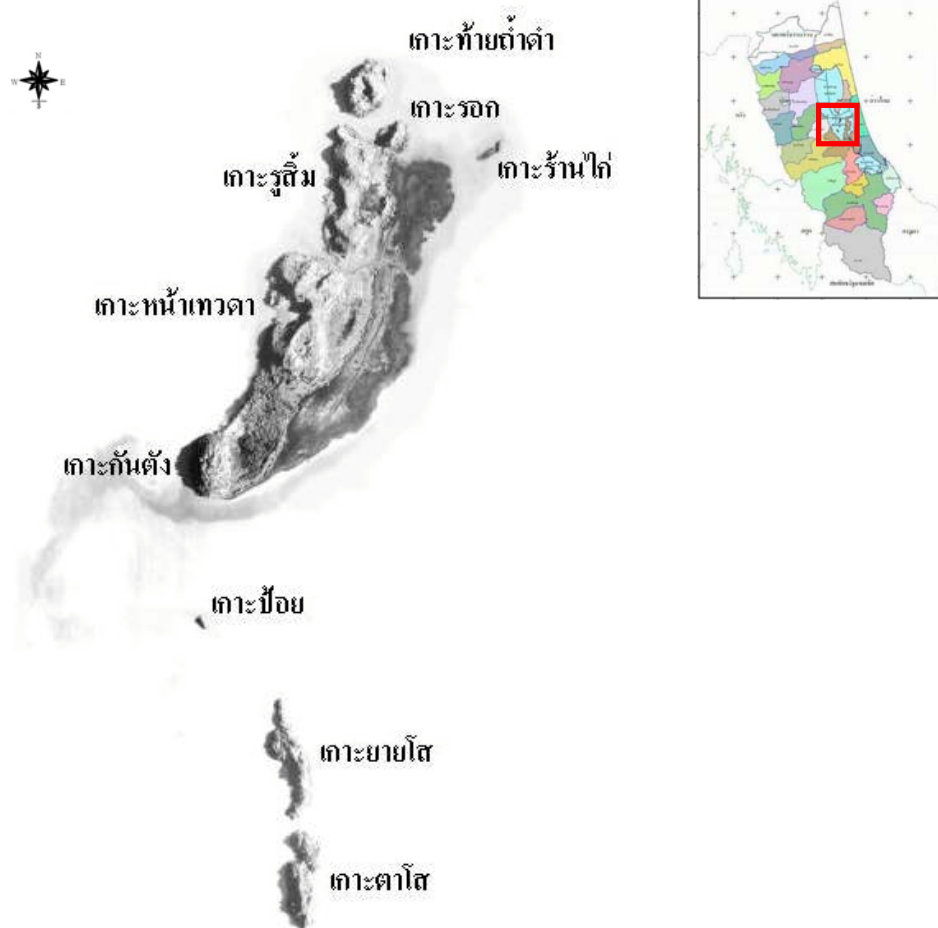

ศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร เกาะยอ

เกาะสี่ เกาะห้า

มีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ เป็นหมู่เกาะหินปูนที่ตั้งอยู่ในทะเลสาบตอนกลาง อยู่ในเขตปกครองของ ต.เกาะหมาก อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง อยู่ห่างจากเกาะหมากไปทางทิศตะวันตกประมาณ 1.6 กม. สาเหตุที่เรียกกันว่า เกาะสี่ เกาะห้า เนื่องจากเมื่อมองจากทิศใต้และทิศเหนือจะเห็นเป็นเกาะสี่เกาะ แต่ถ้ามองจากทิศตะวันตกจะเห็นเป็นเกาะห้าเกาะ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่าเกาะสี่ เกาะห้า แต่ความจริงแล้วหมู่เกาะสี่ เกาะห้า ประกอบด้วยเกาะเล็กใหญ่มากมาย คือ เกาะกระ เกาะแก้ว เกาะกันตัง เกาะเข้ม เกาะหน้าเทวดา เกาะห้วมวย เกาะร้านไก่ เกาะป๊อย เกาะท้ายถ้ำดำ* เกาะยายโส* และเกาะตาโส (ตาสา)⁴

ลักษณะทางสภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของเกาะสี่ เกาะห้า มีภูเขาและเนินสูงอยู่ทั่วไป มีลักษณะพื้นที่ที่เป็นที่ราบน้อย เขาคือสำคัญ คือเขาค้างคาวบนเกาะหน้าเทวดา

ภาพถ่ายทางอากาศ แสดงเกาะต่างๆ ของหมู่เกาะสี่เกาะห้า

⁴ เรียกชื่อตามที่อยู่กันคนในท้องถิ่น เรียกเกาะท้ายถ้ำดำว่าเกาะท้ายถ้ำดำ และเกาะยายโส เกาะตาโส เรียกสลับชื่อกัน ซึ่งต่างจากข้อมูลในแผนที่ของทางราชการ

ในเกาะต่างๆ จะมีถ้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ประมาณ 200 ถ้ำ ถ้ำเหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยของนกแอ่น ซึ่งรังของนกแอ่นทำรายได้ให้กับประเทศไทยจำนวนมาก เกาะสี่เกาะห้านี้จึงเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจอีกแห่งหนึ่งของประเทศ

ภาพเกาะสี่เกาะห้า เมื่อมองจากฝั่ง จ. พัทลุง

หมู่เกาะสี่เกาะห้าเป็นแหล่งผลประโยชน์ของเมืองสงขลาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งปรากฏหลักฐานอยู่ในจดหมายเหตุของชาวฮอลันดา ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีปรากฏหลักฐานในพงศาวดารเมืองสงขลาว่า เมื่อ พ.ศ. 2312 พระเจ้าตากสินยกกองทัพลงมาปราบเมืองนครศรีธรรมราชได้แล้วก็เสด็จลงไปประทับที่เมืองสงขลา ครั้งนั้นจีนเหยียงหรือตัวแปะ นำบัญชีทรัพย์สินของบุตร ภรรยา ข้าทาสกับยาแดง 50 หีบ ถวายพระเจ้าตากสิน และจีนเหยียงขอรับทำอากรรังนกเกาะสี่เกาะห้าถวายเงินปีละ 50 ชั่ง พระเจ้าตากสินทรงคืนทรัพย์สินของนั้นให้แก่จีนเหยียง ทรงรับไว้แต่ยาแดง 50 หีบ แล้วแต่งตั้งให้เป็น หลวงอินทรีสมบัติ นายอากรรังนกเกาะสี่เกาะห้า ต่อมา พ.ศ. 2318 พระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯ ให้หลวงอินทรีสมบัติ (เหยียง) เป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ตั้งแต่นั้นมาเมืองสงขลาจึงได้ทำอากรรังนกเกาะสี่เกาะห้า

ต่อมาในปี พ.ศ. 2432 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสแหลมมลายู พระองค์ได้เสด็จประพาสหมู่เกาะสี่เกาะห้า และได้ประทับแรมที่พลับพลาเกาะหน้าเตวคา 2 คืน และยังได้ทรงลงพระปรมาภิไธย จ.ป.ร. ไว้ที่หน้าผาแห่งหนึ่งปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2547) หมู่เกาะสี่เกาะห้าเป็นเขตสัมปทานของบริษัททรังก์ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่หน้าเกาะเตวคา และถือเป็นเขตหวงห้ามของบริษัท มีเวรยามเฝ้ารักษาความปลอดภัยตลอด 24 ชม. ปัจจุบันทางบริษัทที่รับสัมปทานใหม่ได้เปิดให้มีการเที่ยวชม เกาะสี่เกาะห้า โดยร่วมกับชมรมเรือเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น จัดให้มีกิจกรรมการเที่ยวชมเกาะรังนกเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการกระจายรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น

นกแอ่น และรังนก บนเกาะสี่เกาะห้า

เกาะหนูเกาะแมว

ถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของจังหวัดสงขลา เป็นเกาะที่ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่บนเกาะเนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวย แต่จัดเป็นเกาะที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว จึงทำให้ในปัจจุบันมีการให้บริการเรือนำเที่ยวเพื่อเที่ยวชมทัศนียภาพบริเวณโดยรอบเกาะหนูเกาะแมว

จากลักษณะทางกายภาพ เกาะหนู เกาะแมว มีลักษณะเป็นเกาะสองเกาะที่อยู่นอกฝั่งชายหาดสมิหลา โดยอยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 2 กม. และ 4 กม. ตามลำดับ เกาะหนูมีพื้นที่ 90 ไร่ ส่วนเกาะแมวมีพื้นที่ 30 ไร่ เมื่อมองจากหาดสมิหลา จะเห็นเป็นเกาะทั้งสองอยู่ใกล้กัน มีลักษณะเหมือนหนูและแมวหมอบอยู่บนหาด

เกาะหนูเกาะแมว จากฝั่งแหลมสมิหลา

เกาะหนูเกาะแมว มีประวัติความเป็นมา โดยมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าซึ่งอธิบายสถานที่ต่อๆ กันมาว่า “มีพ่อค้าชาวจีนผู้หนึ่งคุมเรือ

สำเภาดินทางมาค้าขายระหว่างจีนกับสงขลาเป็นประจำ วันหนึ่งพ่อค้าผู้นี้ได้ซื้อหมากับแมวลงเรือไปเมืองจีนด้วยหมากับแมวอยู่บนเรือนานๆ เกิดความเบื่อหน่ายจึงปรึกษาวาฬวิธีการที่จะกลับบ้าน หมากับแมวได้ทราบว่พ่อค้ามีความกังวลว่เศษที่ทำให้ไม่จมน้ำ แมวจึงคิดอุบายโดยให้หนูไปขโมยเศษของพ่อค้ามา และหนูขอหนีขึ้นฝั่งไปด้วย ทั้งสามว่ายน้ำหนีลงจากเรือโดยที่หนูอมดวงแก้วเอาไว้ในปาก ขณะนั้นหนูก็ขึ้นได้ว่ถ้าถึงฝั่ง หมากับแมวกจะแย่งเอาดวงแก้วไป จึงคิดที่จะหนี ฝ่ายแมวซึ่งว่ายน้ำตามหลังมาก็คิดเช่นกัน จึงว่ายน้ำรี่ไปหาหนู หนูตกใจว่ายน้ำหนีไม่ทันระว่างตัว ดวงแก้ววิเศษที่อมไว้จึงตกลงจมหายไปใต้น้ำ หนูและแมวต่างก็หมดแรงจมน้ำตายกลายเป็นเกาะหนู เกาะแมวอยู่ที่อ่าวหน้าเมือง

ส่วนหมาตะเกียกตะกายว่ายน้ำไปจนถึงฝั่งและสิ้นใจตายด้วยความเหน็ดเหนื่อยกลายเป็นหินบริเวณหาดังกล่าวอยู่ริมอ่าวสงขลา ดวงแก้ววิเศษที่หลุดจากปากหนูแตกละเอียดกลายเป็นหาดทรายแก้วอยู่ทางด้านเหนือของแหลมสน” (สารานุกรมภาคใต้, 2542)

เกาะหนู

เกาะแมว

เกาะหมาก

คือ บริเวณ บ้านเก่า บ้านเกาะโคบ บ้านแหลมกรวด บ้านอ่าวท่ายาง บ้านเขาเสือ บ้านเขาชัน

บ้านเก่า มีซากเจดีย์โบราณ 2 องค์ องค์ที่ 1 ตั้งอยู่บนควนเล็กๆ ชาวบ้านเรียกว่า ควนวัด เข้าใจว่าเดิมอาจเป็นวัดมาก่อน องค์เจดีย์พังทลายหมดแล้ว เหลือแต่ฐานก่อด้วยอิฐถือปูน ด้านหน้ามีซุ้มพระพุทธรูปแบบโค้งแหลม ภายในมีพระพุทธรูปปั้นนูนสูง ปางมารวิชัย 1 องค์ ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ สองข้างซุ้มมีชิ้นส่วนเจดีย์รูปปั้น 2 องค์เดิมคงเป็นเจดีย์ทิศของเจดีย์องค์ใหญ่ เจดีย์องค์ที่ 2 ตั้งอยู่บนควนอีกลูกหนึ่งทางทิศใต้ไม่ไกลมากนัก ชาวบ้านเรียกว่าควนเจดีย์ องค์เจดีย์ถูกขุดทำลายเหลือฐานรูปสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณ 5 ม.

เกาะหมาก

บ้านเกาะโคบ มีวัดเกาะโคบ มีเจดีย์ก่อด้วยอิฐถือปูนรูปทรงระฆัง สูงประมาณ 10 ม. สร้างขึ้นเมื่อประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมา วัดเกาะโคบมีการขุดพบพระพุทธรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริด 1 องค์ ซึ่งเป็นศิลปะสมัยศรีวิชัย ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว

เจดีย์ก่ออิฐ

บ้านแหลมกรวด ได้ขุดพบเครื่องปั้นดินเผาสมัยราชวงศ์เหม็งที่วัดบ้านแหลมกรวด ประมาณ 10 ชิ้น ลักษณะเป็นถ้วยชามลายคราม และเขียนสีนอกเคลือบ

บ้านอ่าวท่ายาง มีซากพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ 1 องค์ หน้าตักกว้างประมาณ 2 ม. องค์พระถูกขุดทำลายเหลือแต่พระเศียร บริเวณริมอ่าวได้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาสมัยราชวงศ์เซ็ง กระจายอยู่มากมายและยังได้ขุดพบไหสังคโลก 4 หู จำนวน 3 ใบ สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือเตาเผาปูนขาวซึ่งตั้งเรียงรายจากบ้านอ่าวท่ายางถึงบ้านเก่าเท่าที่สำรวจพบแล้วมีถึง 30 เตา

เครื่องปั้นดินเผา

บ้านเขาชัน พบพระพุทธรูปสำริดปางห้ามญาติแบบทรงเครื่องใหญ่ ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายมีขนาดสูงประมาณ 1.50 ม. ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑวัดภูผาภิมุข จังหวัดพัทลุงเกาะหมากจึงเป็นแหล่งที่น่าสนใจทางด้านศิลปะ โบราณคดีและเป็นเกาะที่มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดพัทลุงอีกแห่งหนึ่งด้วย

เกาะใหญ่

ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.กระเสสินธุ์ จ.สงขลา เกาะใหญ่มีสภาพพื้นที่เป็นเกาะที่ติดต่อกับแผ่นดินใหญ่ อยู่ในทะเลสาบตอนกลาง เป็นเกาะที่ยังคงความเป็นธรรมชาติมีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติกระจายอยู่โดยรอบเกาะ เช่น แหลมควายราบ แหลมคูลา แหลมเจ้า แหลมยาง แหลมหาด และจุดชมทัศนียภาพโดยรอบของเกาะใหญ่ซึ่งตั้งอยู่บริเวณอ่าวทุ่งบัว

จุดชมทัศนียภาพโดยรอบของ เกาะใหญ่ บริเวณอ่าวทุ่งบัว

แหลมคูลา

แหลมควายราบ

แก่งน้ำหุแร่

แก่งน้ำหุแร่ ตั้งอยู่ใน อ. บางแก้ว จ. พัทลุง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นธารน้ำขนาดใหญ่ มีโขดหินระเกะระกะ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งของ จ. พัทลุง ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว

สภาพทางธรรมชาติของแก่งหุแร่

เขากำแสง

เป็นเขาหินอยู่ทางทิศใต้ของหาดสมิหลา มีต้นไม้ขึ้นประปราย ซึ่งแตกต่างจากภูเขาริมทะเลอื่นๆ ของจังหวัดสงขลา มีพื้นที่ติดกับทะเลอ่าวไทย โดยมีก้อนหินขนาดใหญ่ตั้งเด่นอยู่ที่ปลายสุดเหนือโขดหินเป็นสัญลักษณ์สำคัญ บนยอดเขากำแสงมีโบราณสถาน คือ “พระเจดีย์บนยอดเขากำแสง” สร้างเมื่อ พ.ศ. 2372 โดยพระยาวิเชียรคีรี (บุญตั้ง ฌ สงขลา) และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2402 พระเจดีย์องค์นี้ พระเจดีย์บนยอดเขากำแสงจัดเป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นเจดีย์ทรงลังกาฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน บนยอดเขากำแสงหรือบริเวณหินห้วยนางแรง สามารถมองเห็นสภาพทิวทัศน์ที่สวยงามของหาดกำแสง เกาะหนู และเกาะแมว

พระเจดีย์บนยอดเขากำแสง

เขากำแสง หรือห้วยนางแรง มีตำนานว่า “ครั้งทางเมืองนครศรีธรรมราชกำหนดบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์ และจัดงานเฉลิมฉลองใหญ่โต บรรดา 12 หัวเมืองปักษ์ใต้ต่างก็นำเงินทองไปบรรจุในพระบรมธาตุ เมืองที่นายแรงเป็นเจ้าของก็เป็นเมืองขึ้นนครศรีธรรมราชด้วย ประกอบกับนายแรงมีความศรัทธาในพุทธศาสนา จึงขนเงินทองเป็นจำนวนมากถึงเก้าแสนบรรจุเรือสำเภา พร้อมด้วยไพร่พลออกเดินทางไปเมืองนครศรีธรรมราช ขณะกำลังเดินทางเรือสำเภาก็ก่อกวนลมซัด รุนแรง จึงเข้าจอดเรือที่ชายฝั่งหาดทรายแห่งหนึ่ง เพื่อซ่อมแซมเรือ ไม่ทันไปช่วยทางเมืองนครศรีธรรมราชบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ นายแรงเสียใจมาก จึงให้ไพร่พลขนเงินทองบรรจุไว้ที่เชิงหน้าผา และอธิษฐานให้มีแรงยกก้อนหินมาปิดไว้ สั่งให้ลูกเรือตัดหัวของตนไปวางไว้ที่ยอดเขา นายแรงกลั้นใจตาย ก่อนตายอธิษฐานไว้อีกว่า ผู้ที่จะเอาทรัพย์สมบัตินี้จะต้องเป็นลูกหลานของนายแรง หรือผู้ที่ต้องการนำไปบูรณะพระธาตุๆ เท่านั้น ลูกเรือต้องจำใจตัดหัวเจ้านายไปวางไว้บนยอดเขาตามคำสั่ง จนปัจจุบันก็ยังไม่มีใครสามารถพลิกก้อนหินนั้นตกหน้าผาได้ เขาภูนี้ภายหลังเรียกว่า “เขากำแสง” ซึ่งว่ากันว่าเป็นมูลค่าของขุมทรัพย์ในตำนานที่ “นายแรง” ได้อธิษฐานแล้วซ่อนไว้ได้ก้อนหิน และเรียกเพี้ยนเป็น “กำแสง” ก้อนหินที่ปิดทับเชิงหน้าผาเรียกว่า “ห้วยนางแรง” ชาวบ้านเชื่อว่าดวงวิญญาณของนายแรงยังเป็นปู่โสมเฝ้าทรัพย์มาจนทุกวันนี้”

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

หินห้วยนางแรง เชิงหน้าผาเขาแก้วแสง

หาดแก้วแสง ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.เมือง จ.สงขลา เป็นชายหาดแคบๆ มีโขดหินระเกะระกะ “แก้วแสง” เป็นคำที่เพี้ยนมาจาก “แก้วแสน” ดังตำนานที่กล่าวถึงข้างต้น

สภาพของหาดแก้วแสงในปัจจุบัน

เขาดังกวน

ตั้งอยู่ใน อ.เมือง จ.สงขลา มีลักษณะเป็นเขาเล็กๆ (ยอดเขาสูงประมาณ 90 ม. จากระดับทะเลปานกลาง) ทางขึ้นมีบันได (บันไดนาค) ขึ้นลง 2 ช่วง และลิฟท์ไฟฟ้าขึ้นเขาดังกวน เมื่อถึงยอดเขาสามารถมองเห็นภาพความเป็น “เมืองสองทะเล” คือ ทะเลสาบสงขลา กับ ทะเลอ่าวไทย บนยอดเขาดังกวนเป็นที่ประดิษฐานเจดีย์พระธาตุคู่มือเมืองสงขลา (เจดีย์หลวง หรือ เจดีย์สุดหมอก หรือ เจดีย์เขาดังกวน) เป็นร่องรอยทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่สร้างในสมัยอาณาจักรนครศรีธรรมราช เป็นศิลปสมัยทวารวดี โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานทรัพย์หลวงให้เป็นทุนในการก่อสร้าง และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิชิตภักดี (เม่น) บุรุษปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2409 (สถาปนาราชภัฏสงขลา, 2543) และเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมสารีริกธาตุให้มาบรรจุในองค์พระเจดีย์ กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

เจดีย์หลวง หรือ เจดีย์เขาดังกวน

ศาลาวิหาร เป็นตึกฉาบปูนทาสีแดงหรือวิหารแดง เรียกเป็นทางการว่า พลับพลที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยว่าสร้างตามพระราชดำริของพระองค์แต่ยังไม่แล้วเสร็จ ต่อมา พ.ศ. 2432 พระบาท

ศาลาวิหารแดงพลับพลที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองมลายูได้เสด็จทรงนมัสการเจดีย์บนยอดเขาดังกวน จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างต่อเติมพร้อมบันไดนาคทางขึ้นลงเขาจนเสร็จในปี พ.ศ. 2440 ศาลาวิหารแดงเคยเป็นที่ประดิษฐาน รอยพระพุทธรูปจำลอง แต่ได้หายไประหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

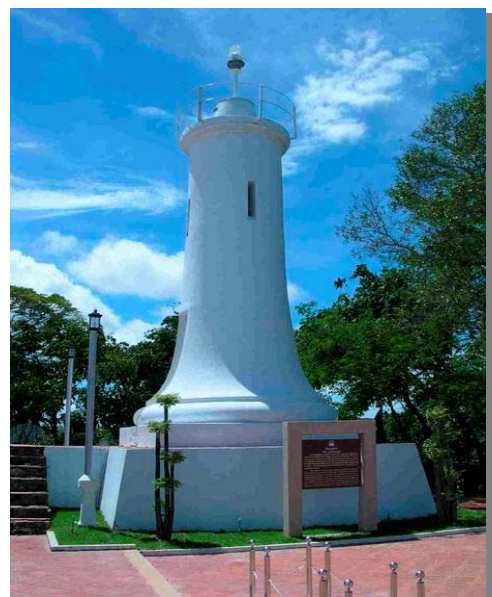
บันไดนาคทางเดินขึ้นเขาดังกวน

ลิฟท์ไฟฟ้าขึ้นชมทิวทัศน์ของเมืองสงขลาบนยอดเขาดังกวน

ประภาคารเมืองสงขลาหรือกระโจมไฟเขาดังกวน เป็นสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยพระยาวิเชียรคีรี (ชม) เมื่อ พ.ศ. 2440 (สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

จากยอดเขาดังกวนสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเมืองสงขลาได้โดยรอบ ซึ่งในเดือนตุลาคมของทุกปีจะมีงานพิธีห่มผ้าองค์พระเจดีย์ ประเพณีตักบาตรเทโวและประเพณีชักพระของจังหวัดสงขลา

ประภาคารเมืองสงขลา

เขาน้อย

เป็นภูเขาขนาดเล็ก ตั้งอยู่คู่กันกับเขาดังกวนที่มีขนาดสูงใหญ่กว่า (ยอดเขาน้อยสูงประมาณ 50 ม.จากระดับทะเลปานกลาง) เขาน้อยตั้งอยู่ใน อ.เมือง จ.สงขลา บริเวณยอดเขาน้อยเป็นที่ประดิษฐานของพระรูป “กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์” ซึ่งมีความสำคัญในการปกครองสงขลาในสมัยก่อน บริเวณเชิงเขาด้านทิศตะวันออก (ใกล้กับแหลมสมิหลา) ได้มีการจัดตกแต่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ คือ สวนสาธารณะ สวนเสรี ลานดอกแก้ว และสวนสุขภาพ

พระรูปกรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ที่ประดิษฐานบนยอดเขาน้อย

สวนเสรี สร้าง พ.ศ. 2486

ลานดอกแก้ว

เขาพะโคะ

ตั้งอยู่ที่ อ.สทิงพระ จ.สงขลา และเป็นที่ตั้งของวัดพะโคะที่ตั้งของวัดอยู่ที่ ม.6 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา เขาพะโคะเดิมมีชื่อว่า เขาเพชรสิงห์ เขาพิพัทธสิงห์ เขาบรรพตพะโคะ เขาพระพุทธรบาท (เนื่องจากมีรอยพระพุทธรบาทเหยียบไว้ที่แท่นหินใหญ่ดังปรากฏอยู่ที่วัดพะโคะในปัจจุบัน)

เขาพะโคะมีสภาพเป็นเนินเขา มีลักษณะเป็นภูเขาหินกรวดมนตั้งอยู่บนแนวสันทรายกลางทุ่งนา ความสูงเฉลี่ยประมาณ 40 ม. ลักษณะบนเนินเขาทางทิศตะวันออก เป็นที่ราบไม่กว้างนัก ลาดต่ำไปทางทิศตะวันตกมีที่ราบเป็นแห่งๆ สามารถประดิษฐานเจดีย์ วิหารอุโบสถได้ นอกจากนั้นบริเวณใกล้เคียงเขาพะโคะยังมีภูเขาอีก 3 ลูก ได้แก่ เขาคูหา เขาผี และเขาน้อย โดยเขาคูหาอยู่ทางทิศเหนือของเขาพะโคะ เขาผีอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเขาพะโคะ และเขาน้อยอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขาพะโคะ ในบริเวณดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณเขาคูหา (ชุมชนโบราณเขาคูหา) เป็นชุมชนโบราณสมัยพุทธศตวรรษที่ 12 - 15 จากจำนวนภูเขาทั้ง 4 ลูก นี้มีภูเขา 2 ลูก ที่ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีแล้วคือ เขาพะโคะ และเขาคูหา ซึ่งเขาทั้ง 2 ลูก อยู่ห่างกันประมาณ 250 ม. (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

สภาพเขาพะโคะซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดพะโคะ

เขากทะเล

เป็นสัญลักษณ์และเป็นเสมือนเสาหลักของจังหวัดพัทลุง ซึ่งตั้งอยู่กลางเมืองพัทลุงมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล คือ ต.ปรางหมุ่ ต.พญาขัน และ ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง

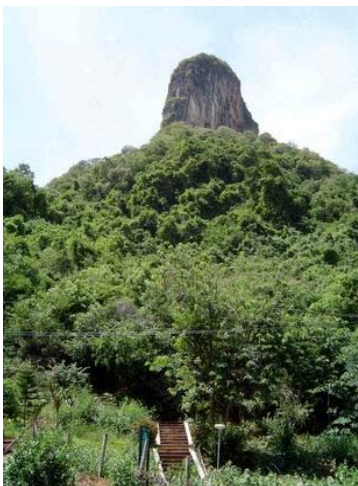
ลักษณะทางกายภาพของเขากทะเล เป็นเขาหินปูน มีลักษณะพิเศษ คือ มีช่องแลทะลุยอดภูเขาอยู่บริเวณเกือบตอนปลาย เป็นที่มาของชื่อเขากทะเล เขากทะเลมีความสูงประมาณ 250 ม. ตั้งในแนวเหนือ - ใต้ มีความยาวประมาณ 2 กม. ส่วนกว้างที่สุดประมาณ 1 กม. พื้นที่บริเวณโดยรอบเขาเป็นที่ราบ ใช้ทำนาข้าว บนภูเขาอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ บริเวณเชิงเขาเป็นที่ตั้งของชุมชน ด้านทิศตะวันตกและด้านทิศเหนือมีคลองโรงตรวนไหลผ่านโดยไหลไปออกทางด้านทิศตะวันออก ผ่านบ้านม่วงหวาน บ้านม่วง บ้านควนสาร จากนั้นไปรวมกับคลองอื่นๆ ที่บ้านหัวควน เรียกว่าคลองลำปำ แล้วไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลาที่บ้านลำปำ ส่วนด้านทิศใต้มีคลองตำนานไหลผ่านเขากทะเล ผ่านบ้านทุ่งไหม บ้านควนมะพร้าว บ้านควนแร่ไปรวมกับคลองโรงตรวนที่บ้านหัวควน

ช่องบนเขากทะเล

เขากทะเลมีประวัติความเป็นมาและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เนื่องจากเป็นแหล่งชุมชนของมนุษย์สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และมีประชาชนอาศัยอยู่เรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยารัตนโกสินทร์

เขากทะเลมีบันไดสำหรับให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินขึ้นยอดเขา เพื่อชมทัศนียภาพโดยรอบของเมืองพัทลุงได้ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติเมื่อ วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

เขากทะเล

บันไดทางขึ้นเขากทะเล

คูเมือง (เมืองสงขลาฝั่งเขาแดง)

ตั้งอยู่ที่ ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา เป็นคูขุดที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2158 โดยสุลต่านสุลัยมาน ชาร์ มี 2 สาย สายแรกเริ่มจากป้อมหมายเลข 9 ไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ทางป้อมหมายเลข 1 เลี้ยวโค้งที่ป้อมหมายเลข 13 ขนานกับฝั่งทะเลอ่าวไทยไปออกทะเลสาบสงขลาทางตะวันออกเฉียงใต้ของเมือง สายที่สองเริ่มจากร่องเขาแดงเชิงป้อมหมายเลข 4 และ 5 ผ่านทางป้อมหมายเลข 3 และ 2 ตามลำดับ ไปบรรจบคูเมืองสายแรกตรงหน้าป้อมหมายเลข 1 คูเมืองส่วนใหญ่ตื่นเงินหมดสภาพและถูกบุกรุก ปรากฏให้เห็นแนวร่องน้ำแต่เพียงบางตอน ส่วนที่มองเห็นชัดเจนที่สุดอยู่ตรงบริเวณมุมด้านตะวันออก ตามแนวทางหลวงหมายเลข 408 ท่าแพขนานยนต์ - นครศรีธรรมราช

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

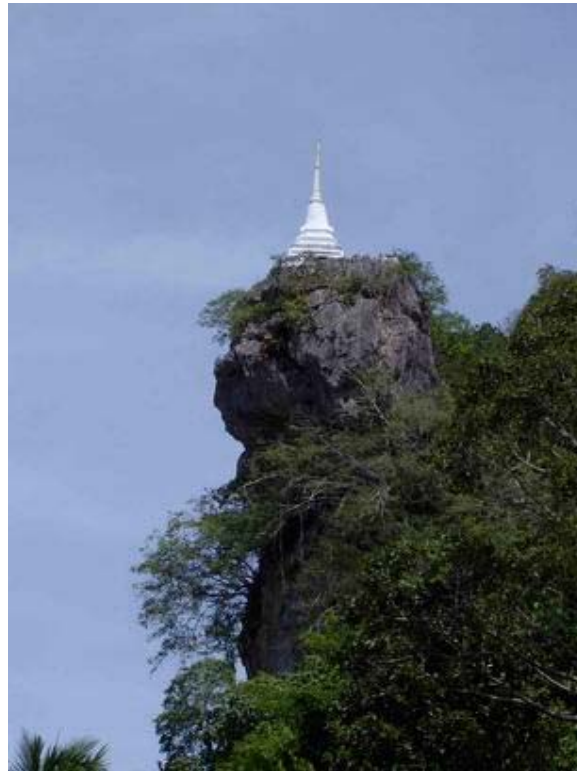
สภาพคูเมืองในปัจจุบัน

แผนผังที่ตั้งโบราณสถานเมืองสงขลาหัวเขาแดง

เจดีย์เขาแดง

เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ในพื้นที่วัดเขาแดงตะวันออก อ.เมือง จ.พัทลุง

เจดีย์เขาแดง

วัดเขาแดงตะวันออก

เจดีย์เขารัตปูน

เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.กระแสนันธุ์ จ.สงขลา

เจดีย์เขารัตปูน

เจดีย์และฐานเจดีย์เขารัตปูน

สภาพถนนทางขึ้นไปเจดีย์เขารัตปูน

เจดีย์เขารูปช้าง

ตั้งอยู่บริเวณยอดเขารูปช้างติดกับมหาวิทยาลัยทักษิณ อ.เมือง จ.สงขลา ตามประวัติกล่าวไว้ว่าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา (พ.ศ. 2390 - 2408) เป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนตั้งอยู่บนหินสูงประมาณ 3 ม. ฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวด้านละ 2.50 ม. ฐานสูง 1.36 ม. องค์ระฆังทรงสี่เหลี่ยมแบบย่อมุมไม้สิบสอง ส่วนยอดเจดีย์หักเนื่องจากถูกฟ้าผ่าเมื่อ พ.ศ. 2478 แต่นายบันเทิง พูลศิลป์ อดีตหัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาให้ความเห็นว่ายอดเจดีย์หักเนื่องจากถูกลูกกระสุนปืนของกองทัพญี่ปุ่นที่บุกจังหวัดสงขลา ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เจดีย์องค์นี้เคยถูกขโมยชุดฐานเจดีย์เมื่อ พ.ศ. 2516 แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าขโมยได้นำโบราณวัตถุและของมีค่าอะไรไปบ้าง ปัจจุบันองค์เจดีย์อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมาก

เจดีย์เขารูปช้าง

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

สภาพโดยทั่วไปของที่ประดิษฐานเจดีย์เขารูปช้างและสภาพภูมิทัศน์บนยอดเขาซึ่งมองเห็นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เจดีย์เขากทะเล

ตั้งอยู่ อ.เมือง จ.พัทลุง บนยอดเขากทะเลด้านทิศใต้ (ดู เขากทะเล) ก่ออิฐถือปูนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เมื่อ พ.ศ. 2422 องค์เจดีย์ถูกฟ้าผ่า และใน พ.ศ. 2453 หลวงพ่อน้อยเจ้าอาวาสวัดโลกคีรี ได้บูรณะองค์เจดีย์อีกครั้งแต่ถูกฟ้าผ่า จนปัจจุบันเหลือแต่ฐานเจดีย์

เจดีย์ถ้ำม้าย

ตั้งอยู่ ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง จ.พัทลุง เจดีย์ถ้ำม้ายประดิษฐานอยู่ในพื้นที่ของถ้ำม้ายเทพนิมิต (คูถ้ำม้ายเทพนิมิต) ในอดีตถ้ำแห่งนี้ไม่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากนัก กระทั่งในปี พ.ศ. 2502 มีพระภิกษุชาวอีสานรูปหนึ่งนามว่า “พระม้าย” ชุลงค์มาถึงสถานที่แห่งนี้ และค้นพบถ้ำโดยบังเอิญ ต่อมาพระม้ายได้สร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้กับชาวบ้านแถบนั้น ชาวบ้านจึงพากันเรียกถ้ำนี้ว่า “ถ้ำม้ายเทพนิมิต” จากนั้นได้มีการจัดตั้งสำนักสงฆ์ และสร้างเจดีย์ขนาดใหญ่ขึ้นบนยอดเขา

เจดีย์ถ้ำม้าย และพระพุทธรูปซึ่งอยู่โดยรอบฐานเจดีย์

เจดีย์บนยอดเขาภูฏิ

ตั้งอยู่ ต.เกาะขอม อ.เมือง จ.สงขลา กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 พื้นที่โบราณสถานประมาณ 2 งาน 45 ตร.ว. ตามการกำหนดเขต ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เจดีย์บนยอดเขาภูฏิ

เจดีย์บนยอดเขาภูฏิ

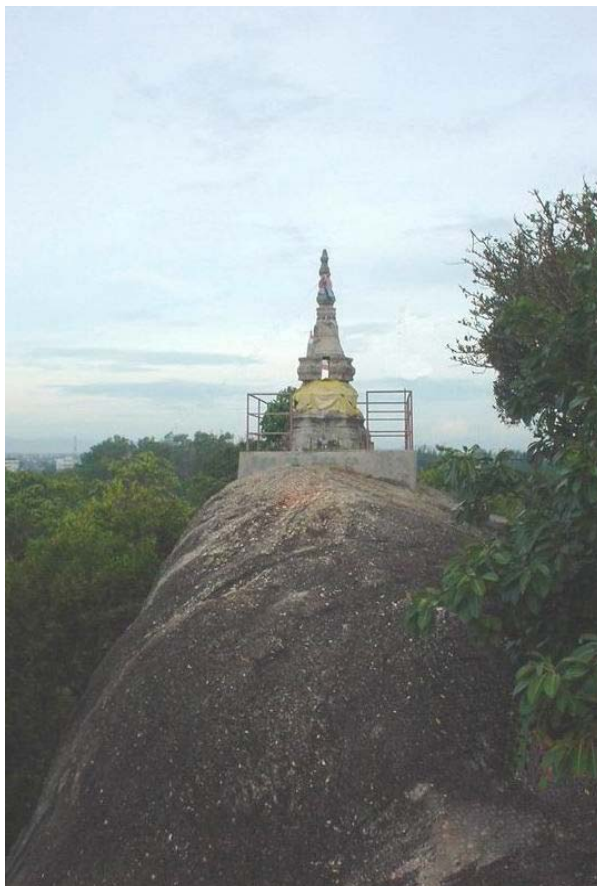

ทิวทัศน์ของเกาะขอมจากยอดเขาภูฏิ

เจดีย์บนยอดเขาเก้าแสง

ตั้งอยู่บนเขาเก้าแสง ต.เขารูปช้าง อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งเป็นเขาหินอยู่ทางทิศใต้ของหาดสมิหลา บนยอดเขาเก้าแสงมีโบราณสถานที่ยกสร้างเมื่อ พ.ศ. 2372 โดยพระยาวิชิตคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) คือ “พระเจดีย์บนยอดเขาเก้าแสง” และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2402 พระเจดีย์องค์นี้ เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นเจดีย์ทรงลังกาฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน จากบริเวณเขาเก้าแสงหรือบริเวณหินหัวนายแรงสามารถชมทิวทัศน์ของ หาดเก้าแสง เกาะหนู และเกาะแมว

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2528 พื้นที่โบราณสถานประมาณ 30 ไร่ 1 งาน 7 ตร.ว.

พระเจดีย์บนยอดเขาเก้าแสง

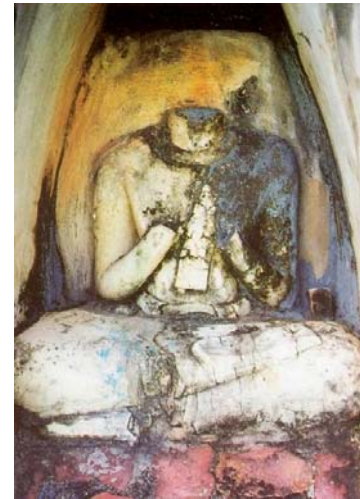

เจดีย์บนยอดเขาน้อย

เจดีย์บนยอดเขาน้อย ตั้งอยู่เชิงเขาน้อย ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งและวัดเดียวที่อยู่ในบริเวณเมืองสงขลาเก่าฝั่งเขาแดงหรือเขาค่ายม่วง อยู่ห่างจากป้อมเมืองสงขลาป้อมหนึ่ง ที่เรียกว่า “ป้อมเขาน้อย” มาทางทิศใต้ประมาณ 250 ม. เจดีย์เขาน้อยสันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัย มีพระเจดีย์เป็นโบราณสถานสำคัญที่ภายในบรรจุพระพุทธรูปปั้นปางมารวิชัยไว้ (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

เจดีย์วัดเขาน้อย ปัจจุบันปรักหักพังเหลือเพียงฐานเจดีย์

พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย

เจดีย์บนยอดเขาน้อย เป็นเจดีย์ก่ออิฐไม่ถือปูน การเรียงอิฐแบบไม่มีระบบ เป็นเทคนิคช่างสมัยศรีวิชัย (ราวพุทธศตวรรษที่ 13 - 18) ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม กว้างยาว ประมาณ 20 ม. ปัจจุบันองค์เจดีย์ได้หักพังเหลือเพียงฐาน ทั้ง 4 ด้าน ฐานมีซุ้มหลังคาประดับด้วยเจดีย์จำลอง แต่เจดีย์ได้หักพังไปแล้วทั้ง 2 ข้าง และซุ้มคูหาประดับพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ฝีมือช่างท้องถิ่นสมัยอยุธยาตอนต้น 2 องค์ แต่ได้หักพังไปเกือบหมดแล้ว

เจดีย์บนยอดเขาน้อย นอกจากเจดีย์แล้วยังมี ใบเสมาหินทรายแดง 2 ใบ พบที่พระอุโบสถเก่า ปัจจุบันอยู่ที่เจ้าอาวาส 1 ใบ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาอีก 1 ใบ กับพระพุทธรูปสำริด ขุดพบที่เชิงเขาน้อยตรงบริเวณกุฏิเจ้าอาวาส เป็นพระพุทธรูปปางประทานอภัยประทับยืนบนฐานบัวหงาย

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2529

ซุ้มหลังคาที่ฐานเจดีย์

ป้อมเขาน้อย

เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุวัดชัยมงคล

ดู วัดชัยมงคล

เจดีย์สององค์บนยอดเขาค่ายม่วง

เจดีย์สององค์บนยอดเขาค่ายม่วง หรือ เจดีย์สองพี่น้อง (เจดีย์องค์ขาวองค์ดำ)

เขาแดง หรือเขาค่ายม่วงเป็นภูเขาขนาดใหญ่มีป้อมปืนหลายป้อมด้วยกัน ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สังเกตการณ์ข้าศึก ตั้งอยู่กระจัดกระจายทั้งบนเขาแดงและบริเวณโดยรอบ และใกล้ๆ กับป้อมปืนบนยอดเขาแดงยังมีเจดีย์สองพี่น้องหรือเจดีย์องค์ขาวองค์ดำ ดังนี้

เจดีย์สองพี่น้องบนยอดเขาค่ายม่วง

เจดีย์องค์ดำหรือเจดีย์องค์พี่

เจดีย์องค์ขาวหรือเจดีย์องค์น้อง

เจดีย์องค์ดำ ตั้งอยู่บนยอดเขาแดง ต.เขาแดง อ.สิงหนคร จ.สงขลา เป็นเจดีย์องค์ที่ลักษณะเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ก่อด้วยหินฉาบปูน ส่วนยอดหักพัง มีสีดำ คนทั่วไปมักเรียกว่า เจดีย์องค์ดำ เจ้าเมืองพระยาคลัง (ดิศ บุนนาค) สมเด็จพระยาองค์ใหญ่ หรือสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรสำเร็จ เมื่อ พ.ศ. 2373

เจดีย์องค์ขาว เป็นเจดีย์องค์นี้ลักษณะเป็นเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมเช่นกัน องค์เจดีย์ก่อด้วยอิฐฉาบปูน สีขาว คนส่วนใหญ่มักเรียกว่า เจดีย์องค์ขาว พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา (ทัต บุนนาค) สมเด็จพระยาองค์น้อย หรือสมเด็จพระยามหาพิชัยญาติ ผู้เป็นน้องร่วมมารดา กับพระยาพระคลังฯ สร้างไว้เป็นที่ระลึกครั้งปราบกบฏไทรบุรี ปัตตานี ปีนัง และมลายู เมื่อ พ.ศ. 2381 เมื่อปราบกบฏได้แล้วพระยาศรีพิพัฒน์รับราชการเมืองสงขลาอยู่ 2 ปี จึงได้สร้างเจดีย์ไว้บนยอดเขากลางเมืองสงขลาอีกองค์หนึ่งคู่กัน แล้วจึงยกทัพกลับ (ตำนานศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543)

ศาลาเก๋งจีนตั้งอยู่ระหว่างเจดีย์

บนเจดีย์สามารถชมทิวทัศน์เมืองสงขลาได้

ระหว่างเจดีย์ทั้งสองมีศาลาเก๋งจีน ซ้ำรูปหล่อแต่พื้นกับผนังที่เจาะช่องหน้าต่างเป็นวงกลม ปัจจุบันองค์เจดีย์ทั้งสองได้รับการขุดแต่งบูรณะจากหน่วยศิลปากรที่ 9 สงขลา กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

ชุมชนโบราณเกาะใหญ่

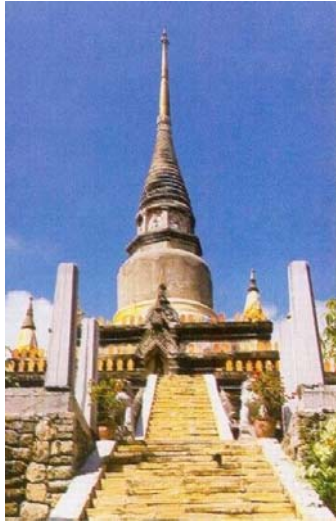
ตั้งอยู่ใน อ.กระแสดินธุ์ จ.สงขลา มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในอดีต ทั้งในด้านสถานที่และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ในพื้นที่บริเวณวัดสูงเกาะใหญ่ (ดู วัดสูงเกาะใหญ่)

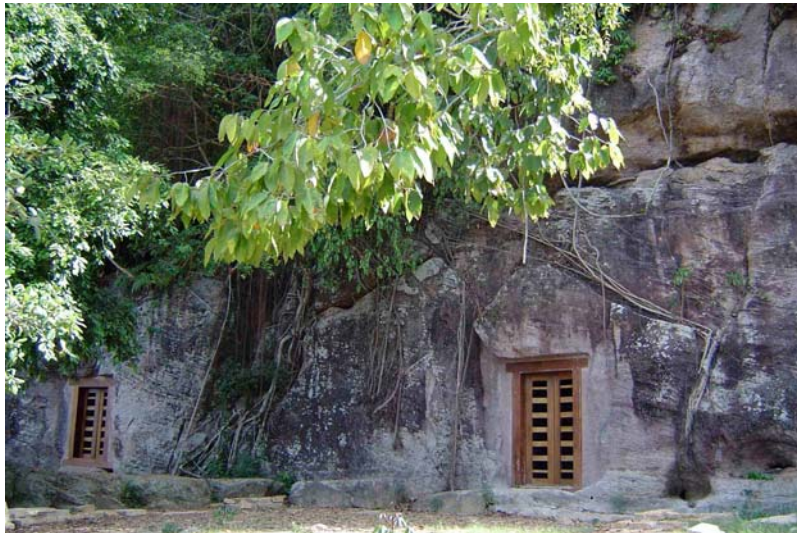
สภาพปัจจุบันและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณเกาะใหญ่ในพื้นที่ของวัดสูงเกาะใหญ่

ชุมชนโบราณเขาพะโละ - เขาควหา

ชุมชนโบราณเขาพะโละ - เขาควหา อ.สทิงพระ จ.สงขลา มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในอดีตทั้งในด้านสถานที่และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ เช่น วัดพะโละ (ดู วัดพะโละ) ถ้ำขุดเขาควหา เจดีย์ (ดู ถ้ำขุดเขาควหา) พระพุทธรูป เทวรูป สระน้ำ และพระโพธิสัตว์

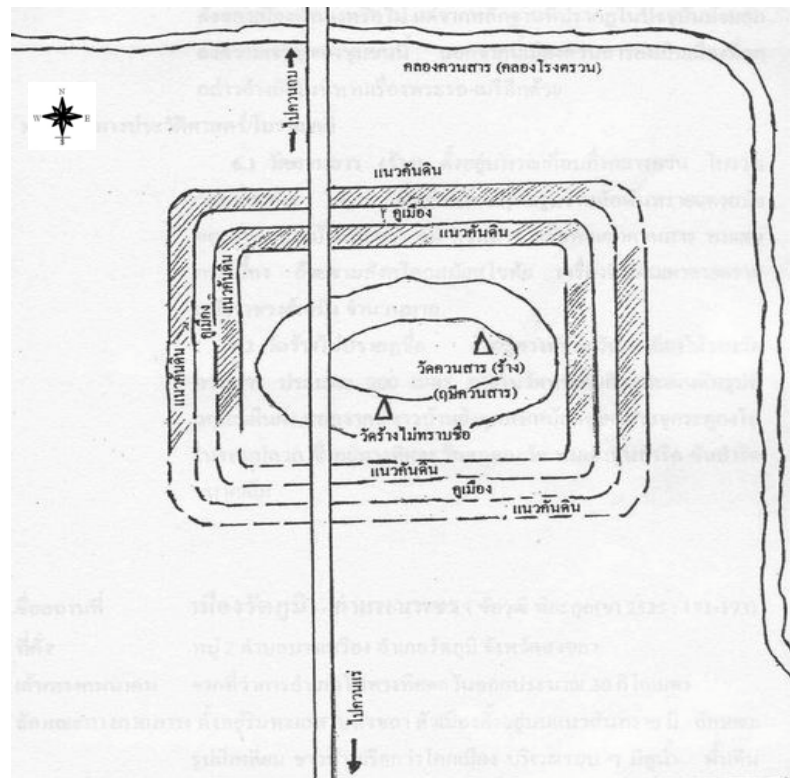
พระเจดีย์องค์ใหญ่ สุวรรณมาลิกเจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ และ
พระพุทธรูปไสยาสน์ (พระพุทธรูปโคตมะ) ที่วัดพะโละ

ถ้ำขุดเขาควหา อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับวัดพะโละ

ชุมชนโบราณควนอบ - ควนสาร

ชุมชนโบราณควนอบ - ควนสาร (ชัยวดี, 2524) ตั้งอยู่ ม. 1 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง เส้นทางคมนาคม จากศาลากลางจังหวัด ไปตามถนนสายรามเสวร์ - อภัยบริรักษ์ (พัทลุง - ลำปำ) ทางทิศตะวันออก ประมาณ 5 กม. จากนั้นเลี้ยวทางแยกไปทางทิศเหนือตามถนนสายควนแร่ - ควนอบ ประมาณ 1 กม. แล้วเดินเท้าอีก 200 ม.

แผนผังชุมชนโบราณควนอบ - ควนสาร

ที่มา: ชัยวดี, 2524

ลักษณะทางกายภาพตั้งอยู่บนเนินที่มีลักษณะกลมรี วางอยู่ในแนวตะวันออก - ตะวันตก มีคูน้ำที่ขุดขึ้นมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบเนินดิน คูน้ำนี้ใช้เป็นแนวกำแพงเพื่อป้องกันศัตรู ในปัจจุบันด้านตะวันออกและด้านเหนือมีแนวคันดินที่สมบูรณ์

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเมืองควนสารเคยเป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุงหรือไม่ แต่จากหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันบ่งบอกถึงความเจริญของชุมชนนี้ นอกจากนี้เมืองควนสารยังเป็นเมืองที่ถูกกล่าวอ้างอิงในนิทานเรื่องพระรถเมรีอีกด้วย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

วัดควนสาร (ร้าง) ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางควน โบราณวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปจำหลักหินทรายแดงสมัยอยุธยา ชาวบ้านเรียกว่า ถามิควนสาร หรือพ่อเผ่าควนสาร พบเศษกระเบื้อง ถ้วยชาม สังกโลกสมัยสุโขทัย เครื่องปั้นดินเผาหลาย

วัดร้างไม่ปรากฏชื่อ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวัดควนสาร ประมาณ 200 ม. ภายในวัดพบ เศษอิฐและเนินดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า นอกจากนี้ชาวบ้านยังพบหม้อดินเผาบรรจุกระดูก 4 ใบ ในจอมปลวก ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของวัด พบเตาปูนสำริด ชิ้นสำริดขนาดเล็ก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์บ้านควนถบ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์บ้านควนสาร

ชุมชนโบราณโคกเมือง

มีศูนย์กลางตั้งอยู่ที่วัดโคกเมือง อ.บางกล่ำ จ.สงขลา มีหลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญปรากฏให้เห็นว่ามีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในอดีต

วัดโคกเมือง ศูนย์กลางชุมชนโบราณโคกเมืองในอดีต

พระพุทธรูปและสถาปัตยกรรมในอดีตซึ่งเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณโคกเมือง

ชุมชนโบราณเจียงพง – โลกทอง

อยู่ในพื้นที่ อ.ระโนด จ.สงขลา มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอยู่ในพื้นที่วัดเจียงพง ม.2 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา ได้แก่ พระพุทธรูปและเทวรูปสร้างจากหินปะการัง เจดีย์เก่า และวัดโลกทอง หรือวัดหัวเก็ดซึ่งตั้งอยู่ ม.5 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา ในปัจจุบัน

บริเวณที่เป็นที่ตั้งของวัดโลกทองในอดีต ปัจจุบันเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าชาวบ้านเรียกว่า “โคกวัดร้าง”

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปบริเวณวัดเจียงพง

ร่องรอยของพระพุทธรูปที่สร้างจากหินปะการัง

พระพุทธรูปและเทวรูปที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในวัดเจียงพง

ชุมชนโบราณชะแม – ดิหลวง

หรือชุมชนโบราณเขาควหา – ชะแม เป็นชุมชนโบราณในเขต ต.ชุมพล และ ต.ดิหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนโดยทั่วไปเป็นเนินเขากลางพื้นที่ราบและเส้นทรายริ้วในที่ลุ่ม ประกอบด้วยแหล่งโบราณคดีสำคัญๆ ได้แก่

- แหล่งโบราณคดีเขาควหาตั้งอยู่ ม.5 บ.เขาควหา ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา มีสภาพพื้นที่เป็นเนินเขาหินทรายสลับหินกรวดมน บนพื้นที่ราบนอกสันทรายริ้วใหญ่ตอนใน มีพังพระเป็นแหล่งน้ำสำคัญ
- แหล่งโบราณคดีเขาพะโคะ ม.6 บ.เขาพะโคะ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา มีสภาพพื้นที่เป็นเนินเขาหินกรวดมน บนพื้นที่ราบนอกสันทรายริ้วใหญ่ตอนใน มีพังพระเป็นแหล่งน้ำสำคัญ
- แหล่งโบราณคดีชะแม บ.ชะแม ต.ดิหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา ตั้งอยู่บนสันทรายริ้วใหญ่ตอนใน
- แหล่งโบราณคดียางคอกควาย บ.วัดกระ ม.2 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา ตั้งอยู่บนสันทรายริ้วนอก (ใกล้ทะเลอ่าวไทย) ใกล้แหล่งน้ำพังเวร พังค่าย พังพระ

พระพุทธรูปและลักษณะประติมากรรมของวัดดิหลวง

ชุมชนโบราณพระเกิด

เมืองพระเกิด (ชัยวุฒิ, 2524) ตั้งอยู่บริเวณ บ้านพระเกิด ต.ฝาละมี อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง เส้นทางคมนาคม จากที่ว่าการอำเภอปากพะยูนไปตามถนนสายปากพะยูน - ห้วยทราย ทางทิศตะวันตก ประมาณ 4 กม. . จากนั้นถึงทางแยกไปทางทิศเหนือตามถนนสายฝาละมี – พระเกิด ประมาณ 8 กม.

ลักษณะทางกายภาพ จากการศึกษาจากสภาพปัจจุบันไม่อาจทราบลักษณะของเมืองพระเกิดได้แน่ชัด คาดว่าเมืองควรตั้งอยู่ใกล้ๆ กับวัดพระเกิด เพราะบริเวณนี้มีลำน้ำเดิมไหลไปทางทิศใต้ก่อนที่จะบุคคลลงใหม่ไหลออกสู่ทะเลสาบทางทิศใต้ของบ้านบางม่วง พื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองพระเกิดเป็นที่ราบสลับกับเนิน พื้นดินเป็นดินเหนียวและดินทรายละเอียด

ประวัติความเป็นมา/ความสำคัญ

เป็นเมืองหนึ่งที่ปรากฏในเพลานางเลื้อยขาว ซึ่งเป็นที่อยู่ของดาสามโมกับยายเพชร หมอสดำเลียงช้างส่งเจ้าพระยากรุงทองเจ้าเมืองสงขลิ่งพระ เมื่อตายเป็นแก่กรรมแล้ว นางเลื้อยขาวและพระกุมารตั้งชื่อสถานที่ว่า “พระเกิด” ต่อมาในสมัยอยุธยารัชกาลพระเพทราชา (โดยประมาณ) ได้เปลี่ยนเป็นชื่อเมืองคชราชา มีอาณาเขตตั้งแต่คลองพระเกิดไปทางทิศเหนือจนถึงตำบลท่ามะเค็ด ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏหลักฐานจากจารึกวัดพระเชตุพน สมัยรัชกาลที่ 3 ระบุว่า เมืองคชราชาซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ในความปกครองของพัทลุง ได้ไปอยู่ในความปกครองของสงขลา ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในจดหมายเหตุเสด็จประพาสแหลมมลายู ร.ศ. 108 ว่าเมืองสงขลาไปปกครองเมืองพระเกิดที่อยู่ในแควล้อมของพื้นที่ปกครองของเมืองพัทลุง ต่อมาใน พ.ศ. 2437 รัชกาลที่ 5 ทรงยกให้ตำบลพระเกิดไปขึ้นกับ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

วัดพระเกิด สร้างในสมัยใดไม่ปรากฏ ภายในวัดมีเจดีย์ก่ออิฐถือปูนที่ตั้งอยู่หลังศาลาการเปรียญ ต่อมาทางวัดได้นำอิฐจากเจดีย์ไปใช้ประโยชน์ จึงพบวัตถุโบราณมากมาย พระเกิดเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยที่ติดกับฝาผนัง เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

คอกช้าง อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดพระเกิด ชาวบ้านกล่าวว่าเป็นคอกช้างช้างของดาสามโมกับยายเพชร ปัจจุบันเป็นเนินดินสูง

โบราณวัตถุ ที่พบในบริเวณนี้และบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ ชิ้นส่วนเทวรูปจำหลักหินทรายแดง หิน 4 หู เครื่องสังคโลก เครื่องถ้วยชามจีนมีลักษณะเป็นชามกลีบบัวเคลือบสีเขียวไข่กาสมัยราชวงศ์ซ้อง

ชุมชนโบราณสทิงหม้อ – ปะโอ

ศูนย์กลางอยู่บริเวณ วัดโลการาม อ.สิงหนคร จ.สงขลา ชุมชนโบราณปะโอ เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่ในเขต ต.ม่วงงาม ต.รำแดง (ลำแดง) ต.วัดขนุน ต.หัวเขา ในอ.สิงหนคร จ.สงขลา บริเวณสันทรายริ้วที่ 2 และริ้วใน และโคกเนินบริเวณพื้นที่ราบ มีคลองโอหรือปะโอเป็นเส้นทางน้ำสำคัญ

สภาพปัจจุบันและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของวัดโลการามศูนย์กลางที่ตั้งของชุมชนสทิงหม้อ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

- แหล่งโบราณคดีเตาเผาบริเวณริมคลองโอ ต.ม่วงงาม และ ต.วัดขนุน อ.สิงหนคร จ.สงขลา
- แหล่งโบราณคดีบ้านหนองหอย ต.วัดขนุน อ.สิงหนคร จ.สงขลา
- แหล่งโบราณคดีวัดขนุน บ.ขนุน ต.วัดขนุน อ. สิงหนคร จ.สงขลา
- แหล่งโบราณคดีบ้านลำแดง ต.รำแดง (ลำแดง) อ.สิงหนคร จ.สงขลา
- แหล่งโบราณคดีบ้านหัวเขา (ใกล้โรงเรียนปอนาะซอลาฮุดดีน) ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา

คลองโอหรือปะโอในปัจจุบันเป็นเส้นทางน้ำ
สำคัญในอดีต

ร่องรอยของสภาพเตาเผาและภาชนะเครื่องปั้น
ดินเผา ของชุมชนโบราณสทิงหม้อ - ปะโอ

ชุมชนโบราณสีหยัง - เจดีย์งาม

เป็นชุมชนในเขต ต.บ่อตรุ อ.ระโนด จ.สงขลา อยู่บริเวณเส้นทางสาย รือใหญ่ตอนใน มีคลองเจดีย์งามเป็น
เส้นทางน้ำสำคัญ

หลักฐานทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี

- แหล่งโบราณคดีเมืองโบราณคดีเมืองสีหยัง วัดสีหยัง ต.บ่อตรุ อ.ระโนด จ.สงขลา

วัดสีหยัง เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยศรีวิชัยภายในวัดมีโบสถ์โบราณ และมีโบราณสถานที่น่าสนใจที่สุด คือ
ฐานเจดีย์ ก่อสร้างด้วยอิฐดินเผาและปะการังไม่สอปูน การเรียงอิฐไม่เป็นระเบียบ ฐานเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส
สันนิษฐานว่ารูปเจดีย์องค์เดิมคงจะเป็นแบบพระบรมธาตุไชยา ด้านหน้าฐานเจดีย์มีร่องรอยฐานวิหารเป็นเนินดิน
รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาจเป็นวิหารของเดิมคู่เจดีย์หรือสร้างเพิ่มเติมสมัยอยุธยาก็เป็นได้ ซึ่งจัดว่าเป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เจดีย์ที่เหลือแต่ฐานเจดีย์

โบสถ์โบราณ

- แหล่งโบราณคดีบ้านเจดีย์งาม วัดเจดีย์งาม ต.บ่อตรุ อ.ระโนด จ.สงขลา

วัดเจดีย์งาม ตั้งอยู่ห่างจากวัดสี่หยัง 2 กม. เป็นวัดขนาดเล็ก มีเจดีย์พระบรมธาตุ วัดเจดีย์งามสร้างขึ้นในสมัยศรีวิชัย มีชื่อเดิมว่า “วัดพระใจดีงาม” โบราณสถานโบราณวัตถุสำคัญที่วัดเจดีย์งาม คือ “เจดีย์พระบรมธาตุ” เป็นเจดีย์ทรงลังกาอย่างเจดีย์พระบรมธาตุนครศรีธรรมราช สูง 20 ม. วิหารพระโพธิสัตว์ อยู่ทิศตะวันออกของเจดีย์พระบรมธาตุ ฐานพระวิหารแต่เดิมก่อด้วยอิฐดินเผาและปะการังไม่ถือปูน กว้าง 7.8 ม. ยาว 14.3 ม. สันนิษฐานว่าสร้างพร้อมเจดีย์พระบรมธาตุ ภายในวิหารมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิทรงเครื่องแบบกษัตริย์องค์หนึ่งเข้าใจว่าสร้างสมัยอยุธยา ชาวบ้านเรียกว่า พระโพธิสัตว์ศรีอริยมตตาไทรย

เจดีย์พระบรมธาตุ เป็นเจดีย์ทรงลังกา

พระโพธิสัตว์ศรีอริยมตตาไทรย

ลักษณะของสถาปัตยกรรมโบราณ